

УДК 347.965.43

DOI [https://doi.org/ 10.32840/pdu.2019.4.5](https://doi.org/10.32840/pdu.2019.4.5)

О. М. Перунова

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті було проведено аналіз такого поняття, як юридична техніка, вона становить певну систему методів і засобів, професійних юридичних правил і процедур, які використовуються для забезпечення письмової побудови, конструктивності та досконалості правових актів. Визначено, що ефективність вирішення цивільної справи, законність та обґрунтованість винесеного судового рішення судом у майбутньому залежить, перш за все, від певної юридичної техніки, документування як основних механізмів діловодства роботи суду, що охоплюють усі аспекти судової діяльності, згідно зі стадійним рухом цивільної справи. Доведено певну взаємозалежність у цивільному судочинстві таких понять, як усне викладення інформації в суді, її документальне оформлення та фіксація судового процесу. Зазначено, що правильне застосування прийомів юридичної техніки засновано на єдності форми і змісту процесуального цивільного судочинства. Доведено, що термін «юридична техніка» цивільного судочинства охоплює цілу ланку елементів, без яких вона не може існувати. Ведення, оформлення, розгляд, вирішення судової справи, перш за все, залежить від суду (судді), який планує розгляд конкретної справи. Планування роботи в судах, на відміну від інших органів державної влади, має свою специфіку, яка пов'язана із процесуальним статусом цього органу. Суддя, приймаючи цивільну справу до розгляду, повинен на майбутнє спланувати її можливий хід і використання певних нормативних актів цивільного процесу, її оформлення та фіксацію. Це і буде відображати процесуальну форму і зміст цього судового розгляду.

Сформульоване поняття юридичної техніки для цивільного процесу – це специфічний, процесуальний, фіксований засіб вираження стадійного руху цивільної справи, який характеризується лінгвістичними, технічними способами і прийомами застосування і використанням викладення інформації учасниками судової справи.

Запропоновано такі ознаки юридичної техніки для цивільного процесу, а саме: 1) юридична техніка ведення судової справи не може існувати без застосування норм права; 2) ведення судової справи судом залежить від юридичної техніки, яка притаманна саме певній стадії судового процесу; 3) юридична техніка ведення судової справи залежить від компетенції та підготовки суду; 4) юридична техніка характеризується документо-обігом суду, фіксацією судового процесу та усною формою викладення інформації учасниками судового процесу; 5) на основі юридичної техніки, яка застосовуються учасниками судового процесу формується процесуальна форма і зміст судового процесу; 6) процесуальний акт-документ залежить не тільки від норми цивільного процесуального права, але й від правильного застосування юридичної техніки під час оформлення цих документів; 7) юридична техніка оформлення, фіксації судового процесу впливає на винесення законного і обґрунтованого рішення по справі.

Ключові слова: юридична техніка, діловодство, цивільне судочинство, суд, процесуальна форма, стадії цивільного процесу, документування, документ.

Постановка проблеми. Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. В останні роки це зводиться не лише до реформування судової системи, але й до реформування, перш за все, всього того

застарілого цивільного процесуального законодавства, яке не відповідає сучасним соціально-економічним реаліям держави.

Конституцією України встановлено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [1, ст. 124]. Завданнями цивільного судочинства є справедливий,

неупереджений і своєчасний розгляд та вирішення цивільних справ із метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [2, ст. 127].

Сучасність процесуальної діяльності цивільного суду пов'язана, перш за все, із системою правових норм, які закріплюють вимоги з використання певних процесуальних способів і прийомів, застосування та складання процесуальних актів-документів, які є притаманними певній стадії цивільного процесу, механізму вирішення з конкретної цивільної справи, яка приймається судом до розгляду.

Тобто під час вирішення цивільної справи суд керується певними правовими, процесуальними прийомами, механізмом стадійного руху цивільної справи, яка пов'язана з процесуальними діями суб'єктів судового розгляду та їх документальним оформленням, що, безперечно, утворює сам цивільний процес (цивільне судочинство) як встановлений законом порядок розгляду і вирішення цивільної справи. Стадія уявляє собою певну систему процесуальних дій із метою вирішення цивільного спору.

Юридична техніка – це система методів і засобів, професійних юридичних правил і процедур, які використовуються для забезпечення письмової побудови, конструктивності та досконалості правових актів [3, ст. 23].

Ефективність вирішення цивільної справи, законність та обґрунтованість винесеного судового рішення судом у майбутньому залежить, перш за все, від певної юридичної техніки, документування як основних механізмів діловодства роботи суду, що охоплюють усі аспекти судової діяльності, згідно зі стадійним рухом цивільної справи.

Для кожної стадії цивільного процесу складаються групи норм, які регулюють дії суду, і відносини між ними, які утворюються у результаті цих дій. Послідовність стадій, дій, застосування різних норм процесуального права і виникнення процесуальних відносин суворо зумовлена. Наприклад, спочатку повинна наступити стадія відкриття провадження у справі,

яка збігається з пред'явленням позову та прийняттям судом позовної заяви. Після неї йде стадія провадження у справі до судового розгляду і так далі. Стадії не можуть рухатись без цього порядку, а відповідно – не може бути іншої послідовності дій.

Отже, абсолютно очевидним є те, що кожна стадія цивільного процесу прямо залежить від тої процесуальної послідовності та юридичної техніки викладення процесуальних дій у цивільній справі.

Актуальним залишається питання щодо взаємозв'язку стадій цивільного судочинства (процесуальної форми) з юридичною технікою викладення процесуального матеріалу, адже нема єдиної думки щодо взаємозв'язку цих двох елементів, бо юридична техніка розглядається вченими і як процес документування судом, і як певні прийоми, які використовуються на суді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприклад, у своїй монографії І.І. Онищук вказує на те, що техніка юридичного письма – це мистецтво. Немає нічого більш чарівного для людини, ніж показати джерело та механізм будь-якого мистецтва. Мистецтво лежить в основі того, що ми сприймаємо: краси, форми, значення. Розуміння техніки юридичного письма ототожнюється з юридично-догматичним методом, який внутрішньо необхідний праву і є єдиним способом відповідного практичного оволодіння ним. Метод – мистецтво і талант. У межах догматичної традиції розуміння юридичної техніки, по суті, було прямо екстраполяцією поняття «техніка» у сфері «юридичного» [3, ст. 24].

А.В. Корж розглядає сам процес документування і вказує на те, що вимоги до самого документа можна кваліфікувати за правовими, мовними, логічними і технічними ознаками. А саме: правові вимоги виявляються в тому, що документ видає повноважений орган чи особа відповідно до їхньої компетенції; він повинен відповідати чинному законодавству і директивним вказівкам керівних органів; має бути достовірним і відповідати завданням конкретного керівництва, тобто базуватися на фактах і містити конкретні пропозиції або вказівки; має відповідати своєму

призначенню і укладатися за встановленою формою; бути бездоганно відредагованим та оформленим [4, с. 21].

А ось, на думку Є.С. Шуриної, є таке поняття, як об'єкт юридичної техніки, який являє собою текст юридичного документа, щодо якого застосовуються інтелектуальні зусилля нормотворця. Саме останній і реалізує різні правила та прийоми підготовки юридичних документів. Автор вказує на те, що юридична техніка являє собою «ділові звичаї», тобто дії і прийоми, які склалися під час правотворчої діяльності. Вони повинні бути закріплені у спеціальних нормативних актах. Правила підготовки текстів юридичних документів різноманітні і багатогранні. Юридична техніка повинна відповідати основним вимогам: регулювання належної сфери відносин у досить повному обсязі; конкретність регулювання; неприпустимість декларативності; логічне викладення матеріалу, зв'язок нормативних розпоряджень між собою; точне використання юридичних конструкцій; виправдане використання тих чи інших засобів викладення елементів правових норм; недоцільне повторення положень у нормативно-правових актах органів влади вищого рівня; точність визначення застосованої юридичної форми; формулювань, виразів, окремих термінів; ясність і доступність мови адресата під час викладення документів; використання апробованих усталених термінів і виразів, які мають широке використання; максимальна економічність, оптимальна ємність, компактність формувань; системність побудови документів: цільність, збалансованість, внутрішній зв'язок і взаємозв'язок усіх частин, логічна послідовність викладення; уніфікація, одноманітність форми і структури юридичного документа, засобів викладення правових умов [5, ст. 25].

Г.П.. Проценко та Л.М. Шестопалова у своїй праці приділяють більше уваги лінгвістиці, мовному вираженню, і вони вважають, що юридична лінгвістика виникає та стику лінгвістики і права, ще перебуває на стадії свого оформлення. Актуальними завданнями юридичної лінгвістики є вивчення і розроблення мови у сфері законодавства та судочинства;

дослідження юридичної аргументації; розроблення стародавніх правових текстів; визначення мовних норм у праві, оформлення системи юридичної термінології; вироблення критеріїв трактування текстів; напрацювання мовних вимог до юридичних формулювань; електронні юридичні словники; співвідношення лінгвістичної експертизи і правничої лінгвістики; аналіз якості мови і стилю законодавства тощо [6, ст. 8; с. 20–21].

Отже, все зазначене дає змогу зробити висновок, що цивілістика взагалі не розглядає питання юридичної техніки, хоча в повному обсязі використовує досить багато певних елементів юридичної техніки, поняття документування, викладення процесуального матеріалу судом по цивільній справі. Безперечно, є певна різниця між плавоутворенням норми права законодавчим органом і використанням та утворенням процесуальних актів-документів судом, адже суд залежить від норм ЦПК України та від ходу та розгляду специфічних цивільних справ.

Не слід забувати про сам суд, який є практично одним місцем, де послідовність мови має суворо зумовлений порядок. Співвідношення письмової та усної форм вираження учасниками судового процесу є дуже важливим фактором збору інформації, доказів для суду.

На думку Р.В. Тertiшнікова, судові пізнання повинно проходити у межах процесуальної форми, тобто встановленого процесуальними нормами порядку визначення кола фактів, які підлягають встановленню, та доказів, що можуть їх підтверджувати чи спростувати, порядку надання та витребування зазначених доказів, їх оцінки та дослідження [7, ст. 13].

Отже, доказування (докази) на різних стадіях судового процесу, якщо воно (вони) використовуються судом, становлять певну юридичну цінність і автоматично стають процесуальними, тобто тими, які будуть впливати і впливають на законне і обґрунтоване рішення з цивільної справи.

Не слід також забувати про такий сучасний важливий аспект, як фіксація цивільного судочинства; це – певний процесуальний порядок збору інформації, фіксації

та документального оформлення, на цій основі суд встановлює наявність чи відсутність значимих фактів для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення.

Мета статті – необхідність зазначити у цивілістиці такого терміна, як «юридична техніка», визначити її вплив на стадії судового процесу, а також на процесуальну форму цивільного процесу загалом, охарактеризувати її згідно з використанням цивільним судом та учасниками судового процесу. З'ясувати, наскільки взаємозалежними одне від одного є поняття усного викладення інформації, її документального оформлення та фіксації судового процесу взагалі.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, слід зазначити, що правильне застосування прийомів юридичної техніки засновано на єдності форми і змісту процесуального цивільного судочинства, його «духу» (норми права) і «літери» (процесуальні акти – документи, які використовуються на суді).

Отже, для кожної стадії цивільного процесу складаються групи норм, які регулюють дії суду, і відносини між ними, які утворюються у результаті цих дій. Послідовність стадій, дій, застосування норм процесуального права і виникнення процесуальних відносин суворо зумовлена. Стадії не можуть рухатись без цього порядку, а відповідно – не може бути іншої послідовності дій.

Вважаємо, що термін «юридична техніка» цивільного судочинства охоплює цілу ланку елементів, без яких вона не може існувати. Ведення, оформлення, розгляд, вирішення судової справи, перш за все, залежать від суду (судді), який планує розгляд конкретної справи. Планування роботи в судах, на відміну від інших органів державної влади, має свою специфіку, яка пов'язана із процесуальним статусом цього органу. Суддя, приймаючи цивільну справу до розгляду, повинен на майбутнє спланувати її можливий хід і використання певних нормативних актів цивільного процесу, її оформлення та фіксацію. Це і буде відображати процесуальну форму і зміст цього судового розгляду.

Суд є тим органом, який повинен забезпечити правильний хід судового процесу, належне оформлення, зберігання, обґрунтування, правомірну видачу, законну силу юридичного документа – це неодмінні умови, які забезпечують законність і правопорядок у суспільстві, стабільність і захист громадських інтересів і прав громадян, нарешті, продуктивну діяльність органів держави.

Актуальним залишається вдосконалення письмової процесуальної форми документів, її вимог, які є необхідним матеріалом, що широко використовується як в юридичній науці, так і в практиці. Вимогам процесуального документа в цивільному процесі приділяється особлива увага. Це певна система вимог, які створюють безпосередній зміст процесуальної форми, стадійності руху цивільної справи, форми і фіксації доказування і тому знаходять своє офіційне нормативне закріплення. Причому слід вказати, що завданням аналізу всієї різноманітності процесуальних актів-документів із цивільних справ є об'єктивна оцінка з метою вдосконалення і конструктивної зміни форми та змісту кожного процесуального акта-документа за своїм функціональним призначенням.

Отже, щоб забезпечити стабільність процесуального оформлення юридичних документів, необхідна належна юридична техніка викладення кожного з них, яка дає значення про конкретні умови оформлення юридичного документа та фіксації судового процесу, ведення судової справи загалом, а також можливо припустити, що вдаль вирішення справи залежить від кваліфікації суду (судді), який застосовує певні прийоми і способи юридичної техніки. І це можливо розглядати як виникнення певної процесуальної форми і змісту самої цивільної судової справи.

Тобто характер і особливості процесуальної форми визначаються тим змістом, який втілений у цю форму. Процесуальна форма і зміст є формою судової діяльності і відносин, які виникають із цієї діяльності, оскільки її особливості визначаються змістом викладення юридичного матеріалу розгляду справи, за допомогою юридичної техніки ведення судового процесу, змістом діяльності суду.

Висновки і пропозиції. Усе вищезазначене дає змогу зробити висновок, що такій категорії, як «юридична техніка», неможливо вести цілеспрямований, точний, законний і обґрунтований процес. Для цивільного розгляду справи «юридична техніка» має значення у трьох аспектах: це документальне оформлення, фіксація судового процесу та усний розгляд справи, що, безперечно, сприяє викладенню певної інформації для учасників судового процесу та його вирішення.

Процесуальна форма та зміст цивільного процесу не можуть існувати без юридичної техніки, оскільки здійснення правосуддя базується на діяльності суду та учасників цивільного процесу, ця діяльність повинна суворо дотримуватися норм процесуального права, тобто бути певними санкціонованими законом правилами, притаманними для здійснення правосуддя.

Отже, з огляду на зазначене, можна сформулювати *поняття юридичної техніки для цивільного процесу* – це специфічний, процесуальний, фіксований засіб вираження стадійного руху цивільної справи, який характеризується лінгвістичними, технічними способами і прийомами застосування і використання викладення інформації учасниками судової справи.

Вважаємо за необхідне запропонувати такі *ознаки юридичної техніки для цивільного процесу*, а саме: 1) юридична техніка ведення судової справи не може існувати без застосування норм права; 2) ведення судової справи судом залежить від юридичної техніки, яка притаманна саме певній стадії судового процесу; 3) юридична техніка ведення судової справи залежить від компетенції та підготовки суду; 4) юридична техніка характеризується документообігом суду, фіксацією судового процесу та усною формою викладення інформації учасниками судового процесу; 5) на основі юридичної техніки, яка застосовується учасниками судового процесу, формується процесуальна форма і зміст судового процесу; 6) процесуаль-

ний акт-документ залежить не тільки від норми цивільного процесуального права, але й від правильного застосування юридичної техніки під час оформлення цих документів; 7) юридична техніка оформлення, фіксації судового процесу впливає на винесення законного і обґрунтованого рішення по справі.

Отже, юридична техніка – це набагато більша категорія для цивілістики, а також для цивільного процесу загалом. Вона має значення для цивільної процесуальної структури у вигляді певних заходів, які передбачені законом, лінгвістичними нормами викладення документа і які гарантуються судом як специфічним учасником судового процесу.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Організація роботи суду : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, О.М. Овчаренко та ін.; за заг. ред. І.Є. Марочкіна. Харків : Право, 2012. 256 с.
3. Онищук І.І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : монографія. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. 228 с.
4. Корж А.В. Документація право ділової форми : навч. посібник : лекції та зразки документів / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН / Нац. акад. внутрішніх справ України. Київ, 2002. 231 с.
5. Шурина Е.С. Техника юридического письма : учебно-практ. пособие / Американская ассоциация юристов. Программа АВАСЕЕЛИ; акад. нор. Хоз-ва при правительстве Рос. Федерации. Москва : Дело, 2000. 271 с.
6. Правнича лінгвістика : навч. посібник / Г.П. Проценко, Л.М. Шестопалова, О.Ф. Прохоренко та ін. ; за заг. ред. С.М. Гусарова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2010. 312 с.
7. Тertiшніков Р.В. Доказування і докази в судочинстві України : наук.-практ. посібник. Харків : Видавництво «ФІНН», 2009. 88 с.

Perunova O. Legal technique in civil judiciary

This article analyzes the concept of legal technique, it presents a certain system of methods and tools, professional legal rules and procedures used to ensure the written construction, constructiveness and perfection of legal acts. It is determined that the effectiveness of the

civil case, the lawfulness and validity of the court decision in the future depends primarily on certain legal techniques, documentation as the main mechanisms of court work, covering all aspects of court activity, according to the stage of civil proceedings. Some interdependence in civil proceedings has been proved in terms such as the oral presentation of information in court, its documentation and the record of the trial. It is stated that the correct application of the techniques of legal technique is based on the unity of the form and content of the procedural civil proceedings. It is proved that the term "legal technique" of civil justice encompasses a whole link of elements without which it cannot exist. The conduct, registration, consideration, and resolution of a court case depends first and foremost on the court (judge) planning the trial of the particular case. The planning of work in courts, unlike other public authorities, has its specificity, which is related to the procedural status of this body. The judge, taking the civil case for consideration, should in the future plan its possible course and use of certain normative acts of the civil process, its registration and fixation. This will reflect the procedural form and content of this trial.

The formulated notion of legal technique for civil proceedings is a specific, procedural, fixed means of expressing the step-by-step motion of a civil case, characterized by linguistic, technical methods and techniques for the use and use of the presentation of information by litigants.

The following features of legal technique for civil procedure are proposed, namely: 1) legal technique of litigation cannot exist without application of the rules of law; 2) the court case depends on the legal technique, which is inherent in certain stages of the trial; 3) the legal technique of conducting a court case depends on the competence and preparation of the court; 4) legal technique is characterized by court documents, record of court proceedings, and oral presentation of information by participants of court proceedings; 5) on the basis of the legal technique used by the participants of the trial, the procedural form and content of the trial are formed; 6) the procedural act-document depends not only on the norm of civil procedural law, but also on the correct application of legal technique in the processing of these documents; 7) legal technique of registration, fixation of litigation influences the making of a lawful and substantiated decision in the case.

Key words: *legal technique, record keeping, civil litigation, court, procedural form, stages of civil process, documentation, document.*